

Пра трываласць беларускай рэлігійнай традыцыі

У 1839 годзе была скасавана царкоўная унія. Ліквідатары беларускай царквы спадзяваліся, што разам з ёй ў нябыт сыдуць і нацыянальныя рэлігійныя традыцыі. Пасмяротны лёс шанавання памяці уніяцкага епіскапа Іякіма Цеханавіча (Цеханавецкага) — цікавы прыклад трываласці беларускай рэлігійнай традыцыі. Уладыка Іякім, як пісаў базыльянін і царкоўны гісторык Ігнат Сцябельскі, вызначаўся вялікай богабаязню і святасцю жыцця. Епіскапам быў толькі тры з паловай гады, аднак у вачах людзей і Бога стаў святым.

Яшчэ уніяты дасталі парэшткі свайго епіскапа з склепа пад Успенскім саборам у Жыровічах. Гэта было абгрунтавана тым, што ён у сне камусьці з манахаў нібыта сам загадаў гэтак зрабіць (раней у гэтай жа капліцы пэўны час перахоўваліся мошчы Язафата Кунцэвіча).[1]

Царкоўны гісторык XIX стагоддзя Мікалай Дзікоўскі пацвердзіў гэта. Ён пісаў, што парэшткі епіскапа Цеханавіча былі адкрыты для народа на загад царкоўных уладаў, бо *“Цеханавіч з’явіўся ў сне аднаму пабожнаму старцу — манаху Жыровіцкага манастыра, а потым настаяцелю і іншым манахам”*.[2]

Ксёндз Уладзіслаў Талочка паведамляў, што калі ачышчалі склепы пад саборам ад пахаваных там законнікаў-базыльянаў і свецкіх людзей, дык былі знойдзеныя ў непарушным стане парэшткі грэка-каталіцкага епіскапа Іякіма: *“Можа і не трэба расказваць пра ўсялякія надпрыродныя феномены, якія пацвердзілі б і ўгрунтавалі веру ў святасць епіскапа, але калі праз*

пэўны час адкапалі і адчынілі яго труну, вачам прысутных прадставіўся ўражлівы від: цела ўладыкі Іякіма не падвяргалася разлажэнню, што, аднак, не з’яўляецца яшчэ доказам святасці, але павінна было б прымусіць царкву вывучыць справу бліжэй”.[3]

Не на карысць версіі Талочкі кажа тое, што труну епіскапа не маглі выкапаць, бо труны жыровіцкіх базыльянаў проста ставіліся ў нішы каменных сутарэнняў, дзе яны тлелі, і на спарэхнелыя парэшткі потым маглі паставіць новую труну.[4]

У 1893 годзе Мікалай Дзікоўскі стан шанавання парэшткаў епіскапа апісаў так: *“У адным з унутраных памяшканняў жыровіцкай саборнай царквы знаходзяцца нягленныя парэшткі Іякіма Цеханавіча, Пінскага і Тураўскага уніяцкага епіскапа. Яшчэ зусім нядаўна гэтыя парэшткі стаялі ў храме цалкам адчыненыя і да нягленнага аблічча епіскапа прыкладаліся паломнікі, якія прыходзілі ў*

Жыровіцкі манастыр”.[5]

У 1930-я парэшткі пінскага епіскапа вывучыў кс. Уладзіслаў Талочка. Ён пісаў: *“На тле нястомных і дзіўных атак у прэсе і ў вусных выступах нашай моцна русіфікаванай праваслаўнай царквы на ўсё, што хоць трошкі можна нагадаць пра унію, ці дазваляе дапусціць што унія не была гэтка ўжо і нядобрая, здзіўляе тое, што праваслаўны народ разам з духавенствам у такім важным асяродку як Жыровічы, здаўна шануе святыя мошчы грэка-каталіцкага пінскага і тураўскага епіскапа Іякіма Цеханавецкага (ці Цеханавіча)... Асаблівасцю гэтага культу ёсць тое, што... ніводным словам не згадваюць, што святы ўладыка Іякім быў самым прававерным грэка-каталіцкім епіскапам. Папраўдзе, спасылаюцца часам на класічнага ў гэтай галіне аўтара Сцябельскага, але не называюць нават імя епіскапа Іякіма каб прадухіліць любую цікаўнасць праваслаўных вернікаў да прадмету культуры.*

Выглядае гэта так, як быццам яны жадаюць сказаць прываслаўным беларусам, якія цягнуцца да Жыровічаў: дазваляем вам толькі маліцца да “святителя Божего” Іаакіма, але не дазваляем вам ведаць, ні кім ён быў, ні ў што верыў, пра што думаў і што любіў, дзе і як працаваў...”.[6]

Талочка пакінуў цікавейшае і, верагодна, адзінае апісанне парэшткаў Іаакіма Цехановіча, якое, з-за яго вялікай каштоўнасці, я не магу не працытаваць цалкам: “Ад галоўнага ўваходу ва Успенскі сабор у Жыровічах, знутры з правага боку, ёсць каплічка, у якой пад харамі ў склепе знаходзяцца парэшткі ўладыкі Іаакіма... Цікава, што грэка-каталіцкаму епіскапу да нашага часу прываслаўныя адпраўляюць паніхіду: штогод па два разы — 4 красавіка (дзень смерці епіскапа) і 9 верасня (дзень імянін). З якой мэтай гэта робіцца? Не хочацца верыць, што тут прысутнічаюць выключана ўтылітарныя моманты.

Парэшткі маюць колер цёмнага воску. Працэс муміфікацыі іх насамрэч вельмі цікавы. Як мне непасрэдна ўдалося ўстанавіць, час пашкодзіў парэшткі нязначна. Ногі высахла, аднак рукой прамацаваюцца закамнялыя цягліцы і лыткі, якія маюць таўшчыню сустава рукі чалавека. Жывот нават ад лёгкай пстрычкі выдае рэха. Немагчыма даведацца, ці былі парэшткі набальзаміраваны, але, здаецца, не былі. Каб катэгарычна адказаць на гэтае пытанне, трэба было б вывучыць унутранасці, што не хацелася рабіць з-за павялічанага памерлага, тым больш, што для гэтага трэба было б рэзаць епіскапскія шаты. Галава не злучана з тулавам, што трэба аднесці да часоў нямецкай

акупацыі, калі немцы абшуквалі жыровіцкія царквы. Скура на галаве захавалася толькі ў некалькіх месцах, алетвар, вушы, шыя ў добрым стане. Відавочна, што, як і заўсёды бывае, у носе выкрышыліся берагі ноздраў. Захаваліся вокавыя яблыкі. Вусны высахлі і агалілі вельмі здаровыя зубы. Захаваліся губы, яны нават маюць кармінавае адценне. Шыя выглядае так, што магла б дапамагаць пры вывучэнні анатоміі. Часткова захаваліся нават павекі вачэй.

Не бяруся судзіць, ці гэта прыродная з’ява, ці надпрыродная?

Добра, каб агульны культ святога епіскапа грэка-каталіцкай царквы яднаў два веравызнанні беларусаў. Аднак дарога да гэтага вядзе праз замоўчванне праўды, і хоць праўда ў кароткатэрміновым плане не патрэбная, але з-за інфармавання народа стане актуальнай”.[7]

Капліца, дзе захоўваюцца мошчы, знаходзіцца з правага боку ад галоўнага ўваходу ў сабор, але насамрэч не пад хорами — яны месцяцца проста над уваходам. І трэба ўдакладніць, што ў прываслаўнай царкве па Іаакіму Цехановічу служыліся паніхіды, як па спачылым, а не малебны, як належала б святому.

А. Каламыцкі паведаміў, што у 1964 годзе намеснік манастыра архімандрыт Антоні (Мельнікаў; у будучым мітрапаліт Мінскі) у сваёй магістарскай дысертацыі

“Жыровіцкі манастыр у гісторыі заходніх рускіх епархій” прыводзіў гістарычныя звесткі пра епіскапа Іаакіма і яго шанаванне. Такія паніхіды служыліся да пачатку 1990-х гадоў.

Успамін пра гэтыя мошчы з тае пары знік з памяці вернікаў, але мясцовае шанаванне мошчаў працягваецца ў асяродку манахаў і студэнтаў, якія маюць паслушэнства несці дзяжурства ў храме. Сярод шанавальнікаў мошчаў называюць нават прываслаўных архіепіскапаў.

● Леанід Лаўрэш,
г. Ліда

Заканчэнне ў наступным
нумары

[1] Каламыцкі А. Некалькі заўвагаў (да артыкула кс. Ул. Талочки “Уладыка Іаакім”) // *Наша слова*, 2019, № 30 (1441), 24 ліпеня.

[2] Диковский Н. Иоаким Цеханович, епископ Пинский и Туровский (1717-1719) // *Литовские епархиальные ведомости*, 1893, №39. С. 328.

[3] Soloduch Ad. [Уладзіслаў Талочка]. *Władyka Joachim* // *Pregląd Wileński*, 1937, № 6. S. 6.

[4] *Наша слова*, 2019, № 30.

[5] Иоаким Цеханович, епископ Пинский и Туровский... С. 326.

[6] *Władyka Joachim*... S. 6.

[7] *Тамсама*. S. 6–7.

Пра трываласць беларускай рэлігійнай традыцыі

Працяг, пачатак у № 10, 2019

Прауніяцкагаепіскапа Іаакіма Цехановіча (ці Цеханавецкага) вядома не шмат. Галоўнай крыніцай інфармацыі пра яго з’яўляецца рукапісны тэкст, напісаны ў выглядзе некралогна на 4 старонках.[1] Гэты тэкст (ці яго копія) раней знаходзіўся ў адным з рукапісных зборнікаў бібліятэкі гісторыка Міхаіла Каяловіча. Зборнік уключаў у сябе каштоўныя для навукі дадзеныя па гісторыі уніяцкай царквы. У XIX стагоддзі гэтымі матэрыяламі карысталіся гісторыкі Шчарбіцкі, Крачкоўскі і Хрусцевіч.[2]

Іаакім, у свеце Ян Язафат Цехановіч, паходзіў з багатага шляхецкага роду Цехановічаў, якія валодалі вялікімі маёнткамі ў Пінскім старостве. Бацька Іаакіма, Станіслаў Цехановіч — пінскі падкаморы, маці Канстанцыя з Мацкевічаў. Ян Язафат меў роднага брата Антона.[3] Хлопчык рана застаўся без бацькоў пад апекай сваёй бабулі, пінскай падкамарыны

Кацярыны Пясецкай з Гедройцяў[4], жанчыны суровай і славалюбівай.

Магчыма, з-за суролага выхавання з боку бабулі, а можа з-за прыроднай схільнасці да самотнага, сузіральнага жыцця, Іаакім рана пачаў думаць аб лёсе манаха і вырашыў уступіць у базыльянскі ордэн: *“Зінспірацыі Святога духа меў жаданне і схільнасць да таго, каб уступіць не ў любы, а толькі ў наш закон. З-за гэтага бабуля... была вельмі незадаволена і на пачатку моцна яго абражала і не слухала яго размовы... Але ён не дазволіў сябе адгаварыць і не адступіў перад яе волляй і ўступіў у закон. Прыняў хабіт у навіцыяце і пачаў жыць манаскім жыццём”*. [5]

Без ведама і згоды бабулі, шаснаццацігадовы юнак пакінуў родны дом і стаў навіцыям Быценскага манастыра. Бабуля, як апякунка, даведаўшыся, дзе знаходзіцца яе ўнук, запатрабавала ад ордэна аддаць яго. Зразумела, што базыльяне

выканалі законнае патрабаванне апякункі. Але разам з Іаакімам накіравалі да бабулі Андрыяна Фабрыцыя, высокаадукаванага чалавека (theology rzymski), які павінен быў правесці перамовы з строгай апякункай. На пачатку пінская падкамарына нават не жадала чуць пра манаства ўнука, а загадала зняць з яго манаскі хабіт і апрануць у кароткую мужыцкую светку. Яна выкарыстала ўсе сродкі, каб унук не стаў манахам: *“Яна трымала яго ў роспачы пры сабе, рознымі спосабамі гідзіла яго, дапускала розныя глумленні і насмешкі. Гэта ўсё ён мусіў самотна зносіць, бо яго ўсе пакінулі. Даходзіла нават да таго, што рабіліся яму розныя спакусы: да маладога хлопца прысылаліся дваровыя панны, каб жартамі і смехам адвадзіць ад пабожнага жыцця, чынілі яму пабудкі ці рабілі раскошныя святы. Але калі гэта ўсё не дапамагло, бабулі прыйшлося сцішыць свае намеры, бо не магла яна перамагчы”*. [6]

Тут трэба зрабіць адступленне і успомніць лёс св. Тамаша Аквінскага, да якога таксама, каб адвадзіць ад манаскага жыцця, сваякі накіроўвалі дзяўчат “лёгкіх паводзін”. Маладога Тамаша, які таксама паходзіў з вельмі шляхетнай сям’і і хацеў стаць манахам, “*браты злавлілі... разарвалі жабрацкае адзенне, звязалі і замкнулі ў вежы, як вар’ята... падаслалі да яго размаляваную блудніцу, жадаючы застаць яго знянацку і спакусіць ці хаця б увесці ў спакусу*”. [7] Вось такія паралелі.

Але, як заўважыў ананімны аўтар некралога па Іякіму Цехановічу: “*Ён нудзіўся без жыцця ў законе і нецікавымі былі святы, якія для яго рабіла бабуля. Таму яна вярнула яму хабіт закона, які меў для яго вельмі вялікі і глыбокі сэнс, бабуля не змагла павярнуць яго ў свой бок і страціла надзею пераканаць*”. [8]

Не маючы яшчэ і поўных 18 гадоў, ён прымае пострыг у Жыровіцкім манастыры. Перад гэтым Цехановіч робіць запіс на 40 000 злотых на карысць базыльянскага ордэна “*для Славы Божай і для распаўсюду уніі*” — грошы пайшлі на атрыманне базыльянамі адукацыі. Сума была забяспечана на палове фамільных маёнткаў Цехановічаў — Драгічыне, Жубчыцах (абодва ў Пінскім павеце) і Слохах (застаўная маёмасць ў Падляшшы). [9] У рукапісе-некралогу чытаем: “*Тэты запіс ухваліў і прызнаў Трыбунал ВКЛ. Дамовіўшыся пра пажыццёвыя умовы, ён дазволіў пасля сваёй смерці закону... трымаць яго маёмасць ажно покуль запісаная сума не будзе выплачана*”. [10]

Дараванне вялікай сумы грошай выклікала незадавальненне ў сям’і будучага епіскапа. Нам вядома,

св. Тамаш Аквінскі

што 4 кастрычніка 1705 года протаархімандрыйт закона выступіў з пратэстацыяй супраць іску пінскай падкамарыны (бабулі Іякіма) “*аб гвалтоўнай забароне на ўступленне ў наш закон а. Язафата Цехановіча, падкаморыча пінскага і надання 40 тысяч зл[отых] закону*”. [11]

Тым не менш будучы епіскап дабіўся свайго і “*пасля заканчэння няволі ў доме, з-за марнасці для яго здрадлівых пастак гэтага свету, зноў Богу свайму хоча служыць і едзе з айцом Фабрыцыям у Быцень, каб самавіта і з усёй руплівасцю зноў вучыцца ў навіцыяце... ЯВ епіскап*” [12] у 1706 годзе аднавіў яго ў законе”. [13]

Іякім нейкі час вучыцца ў езуіцкай школе пры Мінскім манастыры “*потым быў адтуль хутка ўзяты ў Жыровічы і высвечаны ў дьяканы, і толькі тады пасмеў паехаць да бабулі. Яна ўбачыла яго як законніка і дьякана, і адчыніла яму сваё сэрца і ад таго часу, забыўшы ўсё ранейшае, зноў палюбіла ўнука. Яе сэрца радавалася, яна атрымала вялікую духоўную ўцеху і супакоілася, калі ўбачыла каля алтара... яго разам з епіскапам падчас рочнай службы*”. [14]

У 1709 годзе на Бельскай кангрэгацыі базыльянскі

закон прымае 40 000 злотых ад Цехановіча “*на школы*”. [15] Пасля атрымання сану дьякана, Іякім паступае ў Віленскі папскі алюмінат вывучаць філасофію. У Вільні падкаморыч ахвяруе вялікую суму Св.-Троіцкаму манастыру, і на гэтыя грошы базыльяне робяць у манастырскай царкве алтар св. Язафата Кунцэвіча: “*У 1710 г. на грошы, ахвяраваныя а. Іякімам Цехановічам, які ў той час вучыўся ў Віленскім алюмінаце, зроблены алтар Св. Язафату ва ўсім падобны на алтар Божай Маці*”. [16]

Іякім Цехановіч два года вывучаў цыкл логікі і фізікі [17], але “*хутка зразумеў, што філасофія яму цяжкая для разумення*”. [18] Таму пакінуў алюмінат і вярнуўся ў Жыровічы, дзе атрымаў сан іераманаха. На Віленскай генеральнай базыльянскай кангрэгацыі (у 1713 годзе) ён прызначаецца суперыёрам Холмскага манастыра. Недалёка ад яго знаходзіліся маёнткі пінскага падкаморыча. Іякім кіруе манастыром “*добра і пабожна*” і, хоць не шукае “*гонару і ўлады*”, атрымлівае ад пінскага епіскапа Парфірыя Кульчыцкага годнасць пінскага афіцыяла [19], але і пасля гэтага застаецца ўзорам манаскага

Пра трываласць беларускай рэлігійнай традыцыі

жыцця для братоў закона.[20]

16 чэрвеня 1716 года памірае пінскі і тураўскі епіскап Парфірый Кульчыцкі. Трэба заўважыць, што епіскап быў вельмі адукаваным чалавекам, “perfect” у славянскіх мовах, у латыні і французскай мовах, вёў вельмі простае, беднае і багалюбівае жыццё ў невялікім фальварку Храніў пад Пінскам.

Цехановіч вытрымлівае канкурэнцыю за епіскапскую кафедру з Лаўрэнціем Сакалінскім (ён потым стаў Смаленскім архіепіскапам) і Максіміліянам Вятрынскім (у 1717 годзе ён стаў протархімандрытам базыльянскага ордэна, але ў 1719-м страціў гэтую пасаду, пасля чаго збег за мяжу і ў Швейцарыі прыняў кальвінізм). У 1717 годзе ў Супраслі Цехановіча хіратаніравалі ў епіскапа Пінскага і Тураўскага. Але “дорага каштавала нябожчыку гэта епіскапія, нямала за яе выдаткавана тысяч, нямала засталася запазычанасцяў, якімі былі абцяжараны яго маёнткі”. Потым стрыечныя браты Цехановіча праз суд атрымалі ад мітрапаліта Льва Кішкі 50 000 злотых, якія той узяў у Іякіма за пінскую дзяццэзію.[21] Заўважу, што ў той час у Еўропе гэтак рабілася паўсюдна і плата за пасаду была нормай.

Епіскап Іякім 15 верасня 1717-га напісаў ліст літоўскаму канцлеру Каралю Станіславу Радзівілу з прапановай аб вызваленні духавенства яго епархіі ад абавязку ваеннай кантрыбуцыі.

Ананімны аўтар некралога піша, што Цехановіч меў слабое здароўе, да якога потым “дадавалася слабасць і немач, ён часта хварэў. Брат... Антоні Цехановіч, з якім яны ад адной

маці паходзілі, у тым жа 1719 годзе неспадзявана пайшоў з гэтага свету, апярэдзіўшы свайго брата на 7 ці 8 тыдняў”. [22]

Да таго ж, стрыечныя браты Геранім і Тамаш Цехановічы, нягледзячы на бацькоўскі падзел маёмасці, захапілі яго маёнткі: “Захапіўшы двор, нерухомую маёмасць з ураджаем, быдлам і з усімі гаспадарчымі прыладамі, яны сваіх жонак у гэты двор прывезлі”. [23]

Епіскап Іякім не жадаў абвастрэння сітуацыі і планаваў дзейнічаць толькі праз суд. Смерць роднага брата, паводзіны стрыечных братоў, якія захапілі маёнткі, падарвалі слабое ад прыроды здароўе епіскапа. У поўнай прытомнасці, прычасціўшыся, ціха і мірна Іякім Цехановіч памёр 29 красавіка 1819 года ў сваім невялічкім маёнтку каля Пінска. Яго парэшткі былі перавезены ў Жыровічы і “з усей пабожнасцю...” пахаваны ў фамільным склепе.[24]

Пасля смерці епіскапа стрыечныя браты судзіліся з базыльянамі аб ахвяраваных закону 40 000 злотых, і ў выніку з маёнткаў, якія адышлі ім

пасля смерці епіскапа Іякіма, выплацілі толькі 18 000 злотых. [25]

Іякім вёў строгае і дбайнае жыццё. І таму не дзіўна, што пасля яго смерці пачаў развівацца культ епіскапа. Развіццё культуры было прыпынена скасаваннем уніі, але нават і ў праваслаўнай царкве існавалі перадумовы для яго зараджэння і ўзмацнення. Але культ Іякіма як святога канчаткова мог бы сфармавацца толькі ў больш спрыяльных гістарычных абставінах — у сваёй царкве. Тым не менш гэтакае доўгае рэха памяці пра грэка-каталіцкага епіскапа выклікае вялікую цікаўнасць да справы развіцця культуры святасці ў народнай свядомасці і да асобы самога епіскапа.

● Леанід Лаўрэш,
г. Ліда

Аўтар удзячны выбітнаму беларускаму гісторыку Дзянісу Лісейчыкаву за дапамогу падчас працы над гэтым артыкулам.

[1] Санкт-Пецярбургскі інстытут гісторыі Расійскай акадэміі навук (СПб ІГ РАН), ф. 52, воп. 1, спр. 324.

[2] Диковский Н. Юаким Цеханович, епископ Пинский и Туровский (1717-1719) // Литовские епархиальные ведомости, 1893, №39. С. 326-327.

[3] Акты Виленской археографической комиссии. Т. XI. — Вильна, 1880. С. 364.

[4] Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Т. 10. — Вильна, 1874. С. 297.

[5] СПб ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 35.

[6] Тамсама.

Флігелі пры званіцы ў Жыровічах

На працягу лета-восені 2019-га Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры дамагалася адмены планаў дэмантаваць бакавыя флігелі пры званіцы ў Жыровічах і ўзвесці прыбудову да Успенскага сабора. Адзначалася, што яны не адпавядаюць “не толькі прававым нормам, навукова-абгрунтаванаму падыходу, але нават і здароваму сэнсу”. Звароты накіроўваліся і ў Гродзенскі аблвыканкам, і ў Адміністрацыю прэзідэнта. У канцы кастрычніка таварыства паведаміла, што “праблема Жыровіцкага манастыра вырашана”.* Улады прынялі рашэнне аб рэстаўрацыі флігеляў, пабудаваных у 1820-я гады (па іншай версіі, нават раней; сама званіца была ўзведзена да 1640-х гадоў). Ніякай прыбудовы да Успенскага сабора не будзе.

”Перамога Закона, перамога навукова-абгрунтаванага

*падыходу да помніка”, — інфармуе таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Пры гэтым у Слонімскім райвыканкаме Радые Свабода сказалі, што абмеркаванне пытання працягваецца.***

**Праблема Жыровіцкага манастыра вырашана // 2019,*

*** Карней І. Улады пайшлі на саступкі: прыбудовы да званіцы ў Жыровічах вырашана пакінуць*

Пра трываласць беларускай рэлігійнай традыцыі

Працяг, пачатак на ст. 12-14

[7] Честертон Г. Вечный человек. — СПб., 2004. С. 335.

[8] СПБ ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 35 адв.

[9] Дарственная запись Пинского подкоморича Иосафата Цехановича на школу при Жировицком базилянском монастыре, 20 августа 1705 г. // Акты Виленской археографической комиссии. Т. XI. — Вильна, 1880. С. 364-366; Запись данная Яном Цехановичем Виленскому Св.-Троицкому монастырю на 40 т. зл., 20 августа 1705 г. // Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Т. 10. — Вильна, 1874. С. 297-299.

[10] СПБ ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 35 адв.

[11] Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Т. 10. — Вильна, 1874. С. 216.

[12] Пінскі і тураўскі епіскап у 1703–1716 гадах Парфірый Кульчыцкі.

[13] СПБ ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 35 адв.

[14] Тамсама.

[15] Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Т. 12. — Вильна, 1900. С. 158.

[16] Материалы для истории православных и униатских монастырей в Западной России. Отрывки из дневника Виленского св. Троицкого монастыря с 1671 по 1755 гг. // Литовские епархиальные

ведомости, 1868, № 20. С. 893.

[17] Wereda D. Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVIII wieku. — Siedlce-Lublin, 2013. S. 44.

[18] СПБ ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 36.

[19] Афіцыял — святар высокага рангу, якому епіскап даручаў ажыццяўляць сваю судовую ўладу.

[20] СПБ ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 36.

[21] Іоаким Цеханович, епіскап Пінскі і Туровскі... С. 327-328.

[22] СПБ ІГ РАН, ф. 52, воп. 1, спр. 324, арк. 37.

[23] Тамсама.

[24] Тамсама.

[25] Іоаким Цеханович, епіскап Пінскі і Туровскі... С. 328.